

Lakivaliokunta

Hallituksen kertomus kielilainsäädännön soveltamisesta 2025

Sivistysvaliokunnalle

JOHDANTO

Vireilletulo

Hallituksen kertomus kielilainsäädännön soveltamisesta 2025 (K 20/2025 vp): Asia on saapunut lakivaliokuntaan lausunnon antamista varten. Lausunto on annettava sivistysvaliokunnalle.

Asiantuntijat

Valiokunta on kuullut:

- neuvotteleva virkamies Jasmiina Jokinen, oikeusministeriö
- erityisasiantuntija Elina Halimaa, Tuomioistuinvirasto
- johtava laamanni Timo Heikkinen, Itä-Uudenmaan kärjäoikeus
- kärjätuomari Wilhelm Norrman, Länsi-Uudenmaan kärjäoikeus
- professori Mikko Aaltonen

Valiokunta on saanut kirjallisen lausunnon:

- Lapin kärjäoikeus
- Pohjanmaan kärjäoikeus
- Varsinais-Suomen kärjäoikeus
- Svenska Finlands folkting

VALIOKUNNAN PERUSTELUT

Hallitus antaa vaalikausittain eduskunnalle kertomuksen kielilainsäädännön soveltamisesta ja kielellisten oikeuksien toteutumisesta sekä tarpeen mukaan muistakin kielioloista. Kertomuksessa tulee käsitellä suomen ja ruotsin kielen lisäksi ainakin saamen kieltä, romanikieltä ja viittomakieltä.

Kertomus sisältää ajankohtaista tietoa suomen kielioloista, kielellisiä oikeuksia tukevista rakenteista, hallinnollisten muutosten vaikutuksesta kieliryhmiin sekä kokemuksia kielellisten oikeuksien toteutumisesta viranomaisissa. Erityisteemoina käsitellään lisäksi digitalisaatiota, kielellisten oikeuksien toteutumista oikeuslaitoksessa, kaksikielisten hyvinvointialueiden toimintaa, suomen kansalliskielten tilannetta sekä viittomakielisten oikeuksia.

Valiokunnan lausunto LaVL 1/2026 vp

Lakivaliokunta keskittyy käsittelemään kielellisten oikeuksien toteutumista oikeuslaitoksessa ruotsin kielen näkökulmasta. Tältä osin merkityksellinen on erityisesti vuonna 2019 voimaan tullut kärjäoikeuksien rakenneuudistus, jossa kärjäoikeuksien määrää vähennettiin ja istuntopaikkoja lakkautettiin. Uudistuksella oli vaikutuksia myös kaksikielisiin kärjäoikeuksiin, sillä niiden määrä Manner-Suomessa väheni kahdeksasta viiteen. Myös neljä kaksikielisissä kunnissa sijainnutta istuntopaikkaa lakkautettiin. Lisäksi Pohjanmaan kärjäoikeuden enemmistökieli muuttui ruotsista suomeksi.

Jo kärjäoikeuksien rakenneuudistusta valmisteltaessa muutoksella arvioitiin olevan vaikutuksia kielellisten oikeuksien käytännön toteutumiseen (ks. K, s. 116). Eduskunta edellytti lakivaliokunnan mietinnön pohjalta, että hallitus seuraa kärjäoikeuksien rakenneuudistuksen vaikutuksia kiinnittäen erityistä huomiota muun muassa kielellisten oikeuksien toteutumiseen sekä antaa asiasta selvityksen lakivaliokunnalle vuoden 2022 loppuun mennessä (EV 126/2017 vp, LaVM 11/2017 vp).

Lakivaliokunnalle tuolloin toimitetusta selvityksestä ilmeni muun muassa, että henkilöstön mielipiteet kärjäoikeuksien rakenneuudistuksesta vaihtelivat paljon, ja kriittistä palautetta saatiin erityisesti Itä-Uudenmaan kärjäoikeudesta, joka muodostettiin yhdistämällä neljä kärjäoikeutta (O 58/2022 vp). Kielellisten oikeuksien osalta esiin nousi erityisesti ruotsin kielen taitoisten kärjäsihteereiden rekrytoinnin haastavuus Uudellamaalla. Koska selvityksen tarkastelujakso oli lyhyt, lakivaliokunta piti aiheellisena, että kärjäoikeuksien rakenneuudistuksen vaikutusten seuranta jatketaan kiinnittäen erityistä huomiota eduskunnan lausumassa mainittuihin seikkoihin (ks. LaVP 138/2022 vp, asiakohta 4).

Edellä esitetyn valossa lakivaliokunta pitää hyvin myönteisenä, että kielellisten oikeuksien toteutuminen oikeuslaitoksessa on valittu yhdeksi käsiteltävän kielikertomuksen erityisteemoista. Kertomuksesta ilmenee, että kielellisten oikeuksien toteutumisen seuranta on jatkettu. Tuomioistuimille on muun muassa suunnattu kysely, jossa on selvitetty laajasti kaksikielisten tuomioistuinten ruotsinkielistä toimintaa. Sen perusteella kärjäoikeuksien rakenneuudistuksella arvioidaan olleen ruotsinkielistä toimintaa heikentäviä vaikutuksia muun muassa kaksikielisten henkilöiden — erityisesti kansliahenkilökunnan — rekrytoimiseen, ruotsin kielen käyttämiseen, henkilöstön kielitaitoon ja asiakkaiden tietoon ruotsinkielisten palveluiden saatavuudesta. Erityisesti entisen Itä-Uudenmaan kärjäoikeuden alueella kielipalvelujen arvioidaan heikentyneen. Porvoon kanslian lakkauttaminen on poistanut myös ruotsinkielisen työympäristön.

Käytännössä on esiintynyt myös tilanteita, joissa asiaan osallinen on luopunut oikeudestaan käyttää ruotsia tai vaihtanut oikeudenkäyntikielekseen suomen. Ruotsin kielen käyttö oikeudenkäynnin kielenä on siten vähentynyt. Kehityksen arvioidaan alkaneen jo ennen kärjäoikeuksien rakenneuudistusta. Taustalla olevien syiden arvioidaan liittyvän muun muassa avustajien kielitaitoon ja ruotsinkielisten avustajien vähäiseen määrään, asiaan osallisten kaksikielisyyteen tai uskomuksiin nopeammasta käsittelystä suomeksi sekä epäluottamukseen ruotsinkielisen käsittelyn saatavuudesta ja laadukkuudesta ruotsiksi. Rikosasioiden osalta valiokunnan huomiota on kiinnitetty myös poliisien vähäiseen ruotsin kielen taitoon, sillä tämä vaikuttaa rikosprosessin käynnistymisen kieleen. Lisäksi huomiota on kiinnitetty siihen, ettei Suomessa järjestetä ruotsinkielistä oikeustradenomin koulutusta.

Valiokunnan lausunto LaVL 1/2026 vp

Saadun selvityksen valossa ruotsinkielisten kielellisten oikeuksien tosiasiallisessa toteutumisessa oikeuslaitoksessa on puutteita. Lakivaliokunta kiinnittää tilanteeseen vakavaa huomiota ja katsoo, että tilannetta tulee pyrkiä parantamaan. Perustuslain 17 §:n 2 momentin mukaan jokaisen oikeus käyttää tuomioistuimissa ja muussa viranomaisessa asiassaan omaa kieltään, joko suomea tai ruotsia, sekä saada toimituskirjansa tällä kielellä turvataan lailla. Julkisen vallan on huolehdittava suomen- ja ruotsinkielisen väestön sivistyksellisistä ja yhteiskunnallisista tarpeista samanlaisten perusteiden mukaan.

Kertomukseen ei sisälly suosituksia tai toimenpide-ehdotuksia havaittujen puutteiden korjaamiseksi. Valiokunta pitää tärkeänä, että tällaisia toimenpiteitä ryhdytään kartoittamaan ja toteuttamaan käytännössä. Kartoituksessa on aiheellista kiinnittää huomiota siihen, että korjaavien toimenpiteiden tarve ei saadun selvityksen valossa koske vain oikeuslaitosta ja tuomioistuinvaihetta, vaan on laajempi kysymys koskettaen myös muita toimijoita ja prosessin vaihteita.

Lopuksi valiokunta myös toteaa, että sen mielestä kertomuskäytäntöä olisi perusteltua jatkossa kehittää siten, että kieliolojen kuvailemisen lisäksi kertomus sisältäisi mahdollisuuksien mukaan suosituksia ja toimenpide-ehdotuksia kieliolojen parantamiseksi.

VALIOKUNNAN PÄÄTÖSESITYS

Lakivaliokunta esittää,

että sivistysvaliokunta ottaa edellä olevan huomioon.

Helsingissä 12.3.2026

Asian ratkaisevaan käsittelyyn valiokunnassa ovat ottaneet osaa

puheenjohtaja Juho Eerola ps
varapuheenjohtaja Sandra Bergqvist r
jäsen Pekka Aittakumpu ps
jäsen Atte Harjanne vihr
jäsen Pia Hiltunen sd
jäsen Jessi Jokelainen vas
jäsen Anette Karlsson sd
jäsen Rami Lehtinen ps
jäsen Timo Mehtälä kesk
jäsen Susanne Päivärinta kok
jäsen Mika Riipi kesk
jäsen Joakim Vigelius ps
jäsen Juha Viitala sd

Valiokunnan sihteerinä on toiminut

valiokuntaneuvos Marja Tuokila